
Stanisław Kawa

SKUTECZNOŚĆ PRAWA KOŚCIOŁA ŁACIŃSKIEGO W PORZĄDKU PRAWNYM UKRAINY

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie możliwości zastosowania regulacji Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.¹ w porządku prawnym Ukrainy. Na początku zostanie przedstawiony rys historyczny kształtowania się struktur Kościoła łacińskiego od uzyskania niepodległości przez Ukrainę w 1991 r. oraz ich obecny stan. Następnie ukazany będzie kanoniczny status struktur Kościoła łacińskiego na Ukrainie. Kolejno przeanalizowany zostanie prawny sposób istnienia i działania tychże struktur w ukraińskim porządku prawnym.

1. Rys historyczny kształtowania się struktur Kościoła łacińskiego od uzyskania niepodległości przez Ukrainę w 1991 r. oraz ich aktualny stan

W wyniku rozpadu Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i uchwalenia deklaracji o rozwiązaniu ZSRR przez Radę Republik Najwyższej Rady ZSRR dnia 26 grudnia 1991 r. powstało 15 nowych Pań-

Dr STANISŁAW KAWA OFMConv, wykładowca prawa kanonicznego w Instytucie Teologicznym im. św. Józefa Bilczewskiego we Lwowie, ul. Łyczakowska 49a, 79010 Lwów, Ukraina, e-mail: stankawa@gmail.com

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Pallottinum, 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

stw, w tym Ukraina². Pierwszym krajem, który uznał niepodległość Ukrainy była Polska³.

Zmiany ustrojowo-polityczne młodego ukraińskiego Państwa były początkiem szeregu zmian w ustawodawstwie wyznaniowym kraju, które zaowocowały zdecydowanie większą wolnością w kwestiach wolności sumienia i wyznania. Jednakże proces odradzania się struktur Kościoła łacińskiego był i nadal jest trudny, gdyż polityka wyznaniowa ukraińskiego państwa, a zwłaszcza władz samorządowych, nie sprzyja możliwości odzyskania lub restytucji kościelnego mienia niegdyś zagrabionego przez komunistów, co znacząco wpływa na możliwość korzystania z wolności religijnej katolikom obrządku rzymskokatolickiego w porównaniu z innymi wyznaniem, a raczej na brak tych możliwości⁴.

Według niektórych statystyk, na Ukrainie do 1991 r. mieszkało co najmniej 8% obywateli deklarujących przynależność do Kościoła rzymskokatolickiego. Aktualnie liczba ta wynosi ok. 1 mln obywateli. Na początku stycznia tegoż roku Jan Paweł II odnowił hierarchię kościelną i mianował biskupów dla Lwowa, Kamieńca Podolskiego i Żytomierza. Zaś od 8 lutego 1992 r. Stolica Apostolska ustanowiła relacje dyplomatyczne z Ukrainą⁵. Kolejno, w 1993 r. papież utworzył administraturę apostolską dla wiernych obrządku łacińskiego na Zakarpaciu. Następnie w 1996 r. wznowiła swoją działalność diecezja łucka, a w 2002 r. erygowano diecezje mukaczewską, charkowsko-zaporoską i odesko-symferopolską. Należy podkreślić, że od 2001 r. głowa Kościoła rzymsko-

² S. Schmemmann, *End of the Soviet Union; The Soviet State, Born of a Dream, Dies*, „The New York Times” vol. CXXI, nr 48.826, 26 grudnia 1991, s. 1.

³ M. Mróz, *Polityka z historią w tle. Trudne dziedzictwo w relacjach polsko-ukraińskich w latach 1991-2015*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo” 1 (3) 2015, s. 119-135.

⁴ S. Kawa, *Kościół Matki Bożej Gromnicznej – świątynia zaanektowana?*, „Kościół i Prawo” 5 (18) 2016, nr 2, s. 167-184, DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/kip.2016.5.2-9>.

⁵ Kanonicznie Nuncjatura Apostolska zastała erygowana na mocy brewe papieża Jana Pawła II *Ucrainam Nationem* dnia 8 lutego 1992 r., zob. Ioannes Paulus PP. II, *Litterae apostolicae in Republica Ucraina Nuntiatura Apostolica conditur Ucrainam Nationem* (8.02.1992), AAS 96 (2004), s. 720.

katolickiego na Ukrainie, arcybiskup lwowski Marian Jaworski, został podniesiony do godności kardynalskiej, zaś w dniach 23-27 czerwca 2001 r. z pielgrzymką apostolską w Kijowie i Lwowie przebywał papież Jan Paweł II.

Terytorium Ukrainy dla obrządku łacińskiego administracyjnie jest podzielone na siedem diecezji tworzących jedną metropolię lwowską: 1) archidiecezja lwowska powstała w 1375 r., a została odnowiona 16 stycznia 1991 r. i posiada 4 biskupów, 12 dekanatów, Metropolitalne Wyższe Seminarium Duchowne w Brzuchowicach, skupia 271 parafii, obejmuje 4 obwody i zajmuje powierzchnię 68 000 km², na której zamieszkuje 154 000 wiernych⁶; 2) diecezja kijowsko-żytomiarska powstała w XIV w., a została odnowiona 16 stycznia 1991 r. i posiada 2 biskupów, 11 dekanatów, Wyższe Seminarium Duchowne w Worzelu, skupia 149 parafii, obejmuje 4 obwody i zajmuje powierzchnię 222 300 km²; 3) diecezja kamieniecko-podolska powstała w 1375 r., a odnowiona 16 stycznia 1991 r., posiada 3 biskupów, 8 dekanatów, Wyższe Seminarium Duchowne w Gródku, skupia 207 parafii i obejmuje 2 obwody o powierzchni 47 158 km²; 4) diecezja odessko-symferopolska została utworzona 4 maja 2002 r., posiada 2 biskupów, 7 dekanatów, skupia 40 parafii w 5 obwodach na powierzchni 138 000 km²; 5) diecezja łucka powstała w 1375 r., została odnowiona 18 maja 1996 r., posiada 2 biskupów, 2 dekanaty, skupia 36 parafii w 2 obwodach o powierzchni 40 300 km²; 6) diecezja mukaczewska, która pierwotnie była częścią diecezji egejskiej od 1346 r. i diecezji satu marskiej od 1804 r., natomiast jako Administratura Apostolska Zakarpacia została ustanowiona 14 sierpnia 1993 r., a następnie podniesiona do rangi diecezji 27 marca 2002 r., posiada 1 biskupa, 7 dekanatów, skupia 95 parafii w jednym obwodzie o powierzchni 12 800 km²; 7) diecezja charkowsko-zaporoska została

⁶ Więcej na temat historii archidiecezji lwowskiej zob. B. Kumor, *Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w świetle schematyzmu archidiecezjalnego z 1939 r.*, „Folia Historica Cracoviensia” t. 3 (1996), s. 265-286.

utworzona 4 maja 2002 r. i posiada 4 biskupów, 7 dekanatów, skupia 40 parafii w 7 obwodach o powierzchni 68 000 km²⁷.

2. Kanoniczny status struktur Kościoła łacińskiego na Ukrainie według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku

Podstawową jednostką organizacyjną Kościoła łacińskiego na Ukrainie jest diecezja. Według ustawodawcy kościelnego jest to „porcja Ludu Bożego (łac. *Populi Dei portio*), część Kościoła powszechnego, typowa forma Kościoła partykularnego, powierzona pasterskiej pieczy biskupa oraz współpracującego z nim prezbiterium, tak by zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, trwając przy swym pasterzu, tworzyła Kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusa” (kan. 369)⁸.

Po wznowieniu działalności pierwszych diecezji na Ukrainie (łwowskiej, kijowsko-żytomierskiej i kamieniecko-podolskiej) w dniu 16 stycznia 1991 r. łwowski Kościół łaciński z racji historycznych wznowiony został jako archidiecezja⁹. Jest prowincją kościelną obejmującą jedną lub kilka diecezji pod władzą arcybiskupa. Termin „archidiecezja” pochodzi z gr. *arche* – pierwszeństwo, czyli jest to arcybiskupstwo – jednostka terytorialna wyższej administracji kościelnej. Istnieją cztery rodzaje takich: 1) archidiecezja metropolitalna, którą zarządza arcybiskup me-

⁷ *Schematyzm duchowieństwa i parafii archidiecezji łwowskiej obrządku łacińskiego*, stan Archidiecezji z dnia 31.12.2016, s. 20-35.

⁸ M. Sitarz, *Diecezja*, [w:] Tenże, *Słownik prawa kanonicznego*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 2004, kol. 40-41.

⁹ „*Latis decretis a Congregatione pro Episcopis, Ioannes Paulus Pp. II, per Apostolicas sub plumbo Litteras, iis quae sequuntur Ecclesiis sacros Praesules praefecit, videlicet: die 16 Ianuarii 1991 – Archiepiscopali Ecclesiae Leopolitanae Latinorum Exc.mum P. D. Marianum Jaworski, hactenus Episcopum titularem Lambaesitanum et Administratorem Apostolicum eiusdem archidioecesis*”, *Congregatio pro Episcopis, Provisio ecclesiarum* (16.01.1991), AAS 83 (1991), s. 244.

tropolita; 2) archidiecezja tytularna (historyczna), którą zarządza arcybiskup tytularny; 3) archidiecezja rezydencjalna (podlega bezpośrednio Stolicy Apostolskiej, ale nie należy do metropolii i nie podlegają jej sufraganie), którą zarządza arcybiskup rezydencjalny; oraz 4) archidiecezja sufragalna, która należy do metropolii i nie jest metropolitalna. Zazwyczaj archidiecezje są tworzone jako planowane metropolie. Zdarza się, że są to także były metropolie, które zachowały tytuł, ale utraciły sufraganie lub też otrzymują go tylko honorowo¹⁰.

Lwowska archidiecezja posiada status metropolii. Na jej czele stoi arcybiskup, „będący arcybiskupem diecezji, której jest zwierzchnikiem. Urząd metropolity jest związany ze stolicą określoną lub zatwierdzoną przez Biskupa Rzymu. W średniowieczu metropolita potwierdzał wybór biskupów prowincji i udzielał im sakry, zwoływał synody prowincjalne, którym przewodniczył, przyjmował apelacje od wyroków wydawanych przez biskupów prowincji, rozstrzygał powstałe między nimi spory, rozpatrywał i rozstrzygał składane na nich skargi, troszczył się o diecezję, która zaważowała. Aktualnie metropolicie w powierzonej diecezji przysługuje władza biskupa diecezjalnego. W diecezjach sufragalnych należących do jego metropolii, jeśli Stolica Apostolska nie przyznała szczególnych kompetencji, metropolicie przysługuje obowiązek: 1. czuwania nad właściwym zachowaniem wiary oraz dyscypliny kościelnej i powiadomienia papieża o nadużyciach [...]; 2. dokonywania kanonicznej wizytacji, gdyby jej zaniedbał któryś z sufraganów – po uzyskaniu

¹⁰ P. Erdő, *Chapter II. Metropolitan. Commentary*, [w:] *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, red. E. Caparros, vol. II/1, English language edition, Montreal-Illinois: Wilson & Laflours, Midwest Theological Forum, Dawners Grove, 2004, s. 946-949; zob. *Diocese*, [w:] *Catholic Encyclopedia*, [w:] <http://www.newadvent.org/cathen/05001a.htm> [dostęp: 28.04.2018]; więcej na temat organizacji metropolitalnej i diecezjalnej na historycznych ziemiach polskich zob. B. Kumor, *Rozwój organizacji metropolitalnej i diecezjalnej na historycznych ziemiach polskich (1000-1992)*, „Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej” 4 (1997), s. 213-221.

aprobaty Stolicy Apostolskiej; 3. wyznaczania administratora diecezji w sytuacji, gdy kolegium konsultorów nie dokonało jego wyboru w ciągu 8 dni lub wybór okazał się nieważny; 4. metropolita za zgodą większej części biskupów sufraganów może zwoływać synod prowincjalny, wybrać miejsce dla jego odbycia w granicach terytorium prowincji, ustalić porządek działania oraz tematy do rozpatrzenia, oznaczyć czas rozpoczęcia i trwania synodu, jego przeniesienia, przedłużenia i zakończenia. Metropolita przewodniczy synodowi prowincjalnemu. Jego oznakami są krzyż i paliusz. Krzyż ma dwa poprzeczne ramiona, tak samo jak patriarchy”¹¹.

Na skutek odrodzenia i ustabilizowania się struktur Kościoła łacińskiego na Ukrainie w dniu 28 lutego 1992 r. odbyło się pierwsze zebranie Konferencji Biskupów Rzymskokatolickich Ukrainy. Jest to „stały zespół biskupów (episkopat) danego kraju lub regionu, wykonujący swe zadania w sposób określony prawem, zgodnie ze statutem zatwierdzonym przez Stolicę Apostolską. W zasadzie są to konferencje o zasięgu krajowym, skupiające biskupów jednego państwa [...]; w uzasadnionych przypadkach mogą być tworzone także konferencje danego regionu lub konferencje międzynarodowe, skupiające przedstawicieli konferencji biskupów krajowych (np. Rada Konferencji Episkopatów Europy CCEE i Rada Biskupów Ameryki Łacińskiej CELAM). Konferencja biskupów o zasięgu krajowym posiada władzę ustawodawczą do uchwalania dekretów ogólnych w sprawach, do których została upoważniona na mocy prawa powszechnego lub specjalnego mandatu Stolicy Apostolskiej [kan. 447-459]”¹².

¹¹ M. Sitarz, *Metropolita*, [w:] Tenże, *Słownik*, kol. 109-110; J. Krukowski, *Prawo administracyjne w Kościele*, Warszawa: Wydawnictwo UKSW, 2011, s. 248-250.

¹² M. Sitarz, *Konferencja biskupów*, [w:] Tenże, *Słownik*, kol. 96; J. Krukowski, *Prawo administracyjne*, s. 253-256.

Pierwszym przewodniczącym konferencji był kard. M. Jaworski wybrany 22 lutego 1992 r. Aktualnie urząd ten sprawuje metropolita lwowski abp Mieczysław Mokrzycki od 5 listopada 2008 r.¹³

3. Sposób istnienia i struktura Kościoła łacińskiego w porządku prawnym Ukrainy

Status prawny związków wyznaniowych na Ukrainie jest określony w ustawie zasadniczej z 1996 r.¹⁴ w art. 34-35 i ustawie Ukrainy *o wolności sumienia i organizacjach religijnych* z 1991 r.¹⁵ Jednak powyższe akty normatywne nie będą przedmiotem dogłębnej analizy. W związku tym, zostaną przedstawione tylko najważniejsze zagadnienia, dotyczące trudności prawnych i możliwości ich rozwiązań na przykładzie wspomnianych ustaw oraz obowiązujących statutów Konferencji Biskupów Rzymskokatolickich Ukrainy, statutów metropolii lwowskiej oraz statutów Kurii archidiecezji lwowskiej.

Z powyższych aktów normatywnych wynika, że państwo ukraińskie dziedzicząc spuściznę separacji wrogiej w relacji państwo-Kościół po ZSSR nie uznaje osobowości prawnej żadnego z Kościołów. Według ustawodawcy ukraińskiego, uznawana jest jedynie organizacja religijna, którą tworzą obywatele w celu realizacji potrzeb religijnych (art. 7 UWSOR). Jednak ów ustawodawca rozszerza pojęcie „organizacje religijne” m.in. także do religijnych centrów i zarządów religijnych organizacji (tamże). Także uznaje prawo organizacji religijnych w kwestiach kanonicznych i organizacyjnych na podporządkowanie się ich religijnym centrom zarządzania oraz dopuszcza wolność w zmianie tej zależności (art. 8 UWSOR). Religijne centra i organizacje religijne powinny funkcjonować tylko na podstawie statutów (art. 9 UWSOR). Jednak, aby

¹³ *Schematyzm duchowieństwa*, s. 19, 22.

¹⁴ *Конституція України*, „Відомості Верховної Ради України” 1996, № 30, ст. 141.

¹⁵ Закон України *Про свободу совісті та релігійні організації*, „Відомості Верховної Ради УРСР” 1991, № 25, ст. 283 [dalej cyt.: UWSOR].

organizacja religijna miała osobowość prawną uznaną przez państwo musi przejść rejestrację w odpowiednim organie państwowym. Do powołania organizacji religijnej ustawodawca państwowy wymaga 10 osób po ukończeniu 18 roku życia, które występują jako jej założyciele. Wspomniany brak uznania osobowości prawnej Kościoła łacińskiego wynikający z Jego natury, ponieważ „Kościół katolicki i Stolica Apostolska są osobami moralnymi z samego ustanowienia Bożego” (kan. 113 § 1 KPK/83), a także przytoczone regulacje ustawodawcy ukraińskiego, niewątpliwie są sprzeczne z KPK/83 w kwestii chociażby tworzenia struktur kościelnych (np. parafialnych, diecezjalnych i ponaddiecezjalnych oraz zakonnych). Wynika to stąd, że według ukraińskiego ustawodawcy, jakąkolwiek wspólnotę religijną, zakon bądź inną jednostkę organizacyjną o charakterze kościelnym tworzy tzw. dziesiątka założycieli.

W celu dostrzeżenia problemu wynikającego z powyższej regulacji dla dalszego użytku przytoczyć należy przykład parafii, która w KPK/83 jest określana jako „wspólnota wiernych, utworzona na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi” (kan. 515 § 1). Wola ukraińskiego ustawodawcy najwyraźniej koliduje z KPK/83 w kwestii tworzenia parafii, bo kościelny ustawodawca jednoznacznie stanowi, że parafię eryguje i znosi wyłącznie biskup diecezjalny oraz że parafia erygowana prawnie na mocy samego prawa posiada osobowość prawną (kan. 515 § 2).

W tej kwestii ukraiński ustawodawca nie zważając na to, że sam deklaruje, iż uznaje kanoniczne podporządkowanie organizacji religijnych ich centrom, nie uznaje diecezji automatycznie. Według niego, chociaż wspólnoty religijne mogą się organizować i tworzyć centralne organy zarządzania nimi, to i tak wymagają rejestracji w organach administracji wyznaniowej. Zatem diecezja też musi nabyć osobowość prawną w polu ustawodawczym Ukrainy. Zgodnie z logiką ukraińskiego usta-

wodawcy, powinna być utworzona jako centralny organ zarządzania pewnej liczby wspólnot religijnych, czyli w tym przypadku parafii. W myśl kościelnego ustawodawcy, „tylko najwyższa władza kościelna ma prawo erygować Kościoły partykularne, które erygowane zgodnie z prawem z mocy samego prawa otrzymują osobowość prawną” (kan. 373 KPK/83).

Oczywiste jest, że w związku z powyższym powstaje kuriozalna sprzeczność, bo według ukraińskiego prawa, najwyższa władza kościelna – Stolica Apostolska nie jest zarejestrowana w organach administracji wyznaniowej Ukrainy, ponieważ ustawodawca ukraiński nie uznaje osobowości prawnej Kościoła katolickiego ze swej natury, chociaż ma dyplomatyczne relacje ze Stolicą Apostolską od 1992 r., posiadającą podmiotowość publicznoprawną na arenie międzynarodowej¹⁶.

Wyżej przytoczone sprzeczności są rozwiązywane na gruncie ustawodawstwa ukraińskiego przez odpowiednie redagowanie statutów parafii, diecezji, metropolii i konferencji biskupów, aby kanoniczny porządek powołania struktur kościelnych został zaakceptowany przez ukraińskie władze administracji wyznaniowej¹⁷.

W powyższym celu, np. w statutach parafialnych, chociaż jest uwzględniana owa dziesiątka założycieli lub zebranie założycielskie, to

¹⁶ Szerzej na temat Stolicy Apostolskiej jako podmiotu prawa międzynarodowego zob. B. Frąckowiak, *Pozycja prawnomiędzynarodowa Stolicy Apostolskiej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” z. XLIII, 3 (1981), s. 21-37; A. Mezglewski, *Stolica Apostolska i Państwo Watykańskie jako podmioty prawa międzynarodowego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” t. 8 (2005), s. 295-303; P. Bogacki, *Stolica Apostolska jako podmiot prawa międzynarodowego*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 2009, ss. 187. Więcej na temat osobowości prawnej organizacji religijnych na Ukrainie zob. B. Борисова, *Релігійна організація – функціональний вид не підприємницьких організацій*, „Право України” 2 (2014), str. 123-130.

¹⁷ Zob. UWSOR art. 14; Міністерство Культури України, *Наказ Про затвердження Стандарту надання адміністративної послуги з реєстрації статуту (положення) релігійної організації та змін до нього* (18.04.2012), № 366, [w:] <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1415-12> [dostęp: 29.04.2018].

jednak istnieje regulacja, że parafia znajduje się w składzie diecezji i jest w pełnym kanonicznym podporządkowaniu biskupa. Natomiast w kwestii likwidacji decyzję podejmuje zebranie założycielskie, które powiadamia o tym biskupa. Wspomniane regulacje nie są kompatybilne z wolą ustawodawcy kościelnego i nie jest zrozumiałe, co stoi na przeszkodzie, aby takimi były, skoro ustawodawca ukraiński uznaje kanoniczne podporządkowanie wspólnot religijnych¹⁸.

Kolejno, np. zarejestrowane statuty lwowskiej archidiecezji są zatytułowane jako „Statuty organizacji religijnej «Kuria lwowskiej archidiecezji Kościoła rzymskokatolickiego»”¹⁹. Powstaje od razu pytanie: dlaczego nie są to statuty diecezji, ale właśnie jej kurii? *Nota bene*, w przedostatniej redakcji było użyte sformułowanie „Statuty organizacji religijnej «Lwowskiej archidiecezji rzymskokatolickiego Kościoła»”. Zdaniem dr. Jurija Hofmana tak jest to zredagowane, bo diecezja to terytorium, a nie organizacja. Ta błędna interpretacja wynika z braku znajomości prawa kanonicznego, ponieważ ich redaktor jest specjalistą w zakresie państwowego prawa administracyjnego. Dlatego należy postulować, aby przy redakcji podobnych statutów był obecny specjalista z prawa kanonicznego.

Z powyższego błędu poczyniono kuriozalne regulacje, np., że Kuria lwowskiej archidiecezji jest prawodawcą i nadrzędnym organem dla wszystkich organizacji religijnych lwowskiej archidiecezji na Ukrainie i podporządkowuje się Stolicy Świętej (Watykanowi) (p.1.1). Natomiast bardzo ważna jest regulacja, według której kurią kieruje biskup, którego mianuje papież w wolny i nieprzymuszony sposób. W swym działaniu

¹⁸ Powyższa analiza jest oparta na typowych statutach opracowanych jako obowiązujące dla wszystkich parafii w archidiecezji lwowskiej od 2013 r., zob. Archiwum Archidiecezji Lwowskiej [dalej cyt.: AAL].

¹⁹ Статут релігійної організації „Курія львівської архідієцезії Римсько-католицької Церкви в Україні” (нова редакція), зареєстровано Міністерство Культури України, наказ № 281 від 8.04.2013 р., AAL.

rzządzający biskup jest podporządkowany bezpośrednio Stolicy Apostolskiej (Watykanowi) (p. 4.1). Powyższa norma zabezpiecza właściwą kościelną jurysdykcję w porządku prawnym Ukrainy.

Inną i nie mniej ważną regulacją zawartą w tych statutach jest kwestia użycia terminu „katolicki”. Wymaga się, aby organizacje religijne, które w swych statutach deklarują kanoniczną przynależność do Kościoła rzymskokatolickiego i chcą używać w swych statutach określenia Kościoła rzymskokatolickiego powinny mieć zatwierdzenie urzędującego biskupa diecezji, na której się znajdują (p. 6.7). Ta regulacja chroni przed powstawaniem organizacji fałszywie podających się za katolickie, czego nie przewiduje ukraiński ustawodawca. Wobec powyższego należy stwierdzić, że jest to karkołomna próba odzwierciedlenia w tym dokumencie kanonicznych norm regulujących funkcjonowanie diecezji w porządku prawnym Ukrainy.

Kolejnym i ponaddiecezjalnym szczeblem struktur Kościoła łacińskiego na Ukrainie jest metropolia, która posiada osobowość prawną w systemie prawnym Ukrainy dzięki zarejestrowanym statutom, co nie jest wymogiem kościelnego ustawodawcy, bo urząd metropolity związany jest ze stolicą biskupią, zatwierdzoną przez papieża (kan. 435 KPK/83). Oczywiście, gdy domaga się tego sytuacja, Stolica Apostolska może zlecić metropolicie szczególne funkcje i władze, które powinny być określone w prawie partykularnym (kan. 436 § 2 KPK/83). Ale czy coś podobnego było?

Już w preambule Statutów lwowskiej metropolii Kościoła rzymskokatolickiego określono, że ta prowincja kościelna wchodzi w skład katolickiego Kościoła łacińskiego. Statuty metropolii są zatwierdzane przez Konferencję Biskupów Ukrainy (p. 1.1)²⁰. Władza metropolity rozprze-

²⁰ Статут Львівської Митрополії Римсько-Католицької Церкви [нова реакція], зареєстровано Державним комітетом України у справах національностей та релігій, наказ № 96 від 23.09.2010 р.

strzenia się na wszystkie organizacje religijne rzymskokatolickie w tym oczywiście i na wszystkie diecezje na Ukrainie (p. 1.4). Regulacje zawarte w statutach metropolii są kuriozalne, bo przejmują większość kompetencji konferencji biskupów. Pytanie, które powstaje, to: po co? Największą anomalią w tych statutach jest regulacja, na mocy której „w celu pomocy kierowania sprawami metropolii funkcjonuje Konferencja biskupów rzymskokatolickich Ukrainy” (4.2). Warto przypomnieć, że konferencja biskupów w logice ustawodawcy kościelnego jest organem kolegialnym ponaddiecezjalnym władzy administracyjnej ze specyficznymi kompetencjami w stosunku do biskupów diecezjalnych, w tym i metropolitów, a nie odwrotnie²¹. Także w regulacjach analizowanych statutów z niewiadomych przyczyn przyznano metropolicie kompetencje, które z natury rzeczy i logiki kościelnego ustawodawcy powinny przysługiwać przewodniczącemu konferencji biskupów, np. zwoływanie Konferencji Biskupów Ukrainy. Również regulacja, że metropolita jest założycielem diecezji, prowincji, delegatur, kustodii, klasztorów, itp. jest na wyrost, ponieważ z analogii prawa na podstawie kan. 312 KPK/83, władzą kompetentną do erygowania wyżej wymienionych struktur kościelnych o randze krajowej jest konferencja biskupów na swoim terytorium (kan. 312 § 1, 2° KPK/83).

Organem, który reprezentuje Kościół łaciński na Ukrainie, według statutów jest konferencja biskupów (*preambula*)²². Statuty te są zatytułowane „Zarząd religijny Konferencji biskupów rzymskokatolickich na Ukrainie”. Należy zatem zapytać, po co taka komplikacja w nazewnictwie? Odnosi się błędne wrażenie, że w konferencji biskupów jest jakiś zarząd ze swymi statutami. Wydaje się, że tytuł analizowanego dokumentu powinien być następujący: „Statut Konferencji Biskupów Rzym-

²¹ J. Krukowski, *Administracja w Kościele*, s. 253-258.

²² Статут Релігійного Управління „Конференції Єпископів Римсько-Католицької Церкви в Україні”, зареєстровано Міністерство Культури України, наказ без № від 16.05.2011 р., номер запису 14151020000034753.

skokatolickich na Ukrainie”. Także zbędnie są zastosowane sformułowania, że do składu konferencji wchodzi „zarządy diecezji Kościoła rzymskokatolickiego na Ukrainie” (*preambula*). Czemu nie użyto sformułowania, że to biskupi diecezji wchodzi w skład konferencji biskupów?

Zgodnie z logiką kościelnego ustawodawcy zawartą w tym dokumencie, Konferencja Biskupów Rzymskokatolickich na Ukrainie jest ustawodawczym i kierowniczym organem dla wszystkich organizacji religijnych Kościoła rzymskokatolickiego na Ukrainie i „podporządkowana Stolicy Apostolskiej (Watykanowi)” (*preambula*).

Należy zauważyć, że inne kwestie, co do struktury i sposobu działania Konferencji Biskupów Rzymskokatolickich na Ukrainie, zawarte w regulacjach statutowych odpowiadają normom wydanym przez kościelnego ustawodawcę w tym zakresie oraz wymaganiom prawa ukraińskiego.

Na końcu warto dodać, że w kwestii likwidacji działalności organizacji religijnych ukraiński ustawodawca przewiduje możliwość samolikwidacji lub likwidacji przymusowej przez nakaz sądowy. Jednak w wypadku samolikwidacji diecezji (p. 9.4), metropolii (p. 8.2), konferencji biskupów (p. 11.3) statutowe regulacje wymagają zgody Stolicy Apostolskiej.

Zakończenie

Przez to, że ukraiński ustawodawca nie uznaje osobowości prawnej Kościoła Katolickiego, Kościół łaciński na Ukrainie jest zmuszony, według ustawodawstwa Ukrainy, funkcjonować jak organizacja religijna. Dopiero poprzez rejestrację statutów poszczególnych struktur kościelnych, państwo nadaje mu osobowość prawną. Taki stan rzeczy jest negatywnym dziedzictwem postsowieckim. Rozwiązaniem poruszonych kwestii problemowych w zakresie skuteczności prawa Kościoła łacińskiego w porządku prawnym Ukrainy mogłoby być podpisanie konkordatu, jako umowy bilateralnej między Stolicą Apostolską i Państwem ukraińskim.

Bibliografia

Źródła prawa

- Congregatio pro Episcopis, *Provisio ecclesiarum* (16.01.1991), AAS 83 (1991), s. 244.
- Статут Львівської Митрополії Римсько-Католицької Церкви* (нова реакція) [*Statuty Lwowskiej Metropolii Rzymskokatolickiego Kościoła* (nowa redakcja)], зареєстровано Державним комітетом України у справах національностей та релігій, наказ № 96 від 23.09.2010 р.
- Статут релігійної організації „Курія львівської архідієцезії Римсько-католицької Церкви в Україні”* (нова редакція), зареєстровано Міністерство Культури України [*Statuty organizacji religijnej „Kurii lwowskiej archidiecezji Kościoła rzymskokatolickiego na Ukrainie”* (nowa redakcja), zarejestrowane w Ministerstwie Kultury Ukrainy], наказ № 281 від 8.04.2013 р., AAL.
- Статут Релігійного Управління „Конференції Єпископів Римсько-Католицької Церкви в Україні” [„Zarząd religijny Konferencji biskupów rzymskokatolickich na Ukrainie”], зареєстровано Міністерство Культури України, наказ без № від 16.05.2011 р., номер запису 14151020000034753.
- Ioannes Paulus PP. II, *Litterae apostolicae in Republica Ucraina Nuntiatura Apostolica conditur Ucrainam Nationem* (8.02.1992), AAS 96 (2004), s. 720.
- Конституція України* [*Konstytucja Ukrainy*], „Відомості Верховної Ради України” 1996, № 30, ст. 141.
- Міністерство Культури України, Наказ *Про затвердження Стандарту надання адміністративної послуги з реєстрації статуту (положення) релігійної організації та змін до нього* [Ministerstwo Kultury Ukrainy, Nakaz *Pro zatwierdzenia Standardu nadania administracyjnoiposluhy z rejestracji statutu (polozennia) religijnoji orhanizaciji ta zmin do niego*] (18.04.2012), № 366, [w:] <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1415-12> [dostęp: 29.04.2018].
- Schematyzm duchowieństwa i parafii archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego*, stan Archidiecezji z dnia 31.12.2016.
- Закон України *Про свободу совісті та релігійні організації* [*Ustawa Ukrainy z 1991 r. o wolności sumienia i organizacjach religijnych*], „Відомості Верховної Ради УРСР” 1991, № 25, ст. 283.

Literatura

- Bogacki, Paweł. 2009. *Stolica Apostolska jako podmiot prawa międzynarodowego*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Borysova, Valentyna. 2014. „Relihijna orhanizacija – funkcionalnyj wyd ne-pidpryjemnyčkich orhanizacij.” *Prawo Ukrainy* 2:123-130.
- Catholic Encyclopedia*, [w:] <http://www.newadvent.org/cathen/05001a.htm> [dostęp: 28.04.2018].
- Erdő, Peter. 2004. „Chapter II. Metropolitan. Commentary.” In *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, ed. E. Caparros, vol. II/1, English language edition, 946-949. Montreal-Illinois: Wilson & Lafleurs, Midwest Theological Forum, Dawners Grove.
- Frąckowiak, Bogdan. 1981. „Pozycja prawnomiędzynarodowa Stolicy Apostolskiej.” *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* z. XLIII, 3:21-37.
- Kawa, Stanisław. 2016. „Kościół Matki Bożej Gromnicznej – świątynia zaanektowana?” *Kościół i Prawo* 5 (18), nr 2:167-184. DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/kip.2016.5.2-9>.
- Krukowski, Józef. 2011. *Prawo administracyjne w Kościele*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Kumor, Bolesław. 1996. „Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w świetle schematyzmu archidiecezjalnego z 1939 r.” *Folia Historica Cracoviensia* 3:265-286.
- Kumor, Bolesław. 1997. „Rozwój organizacji metropolitalnej i diecezjalnej na historycznych ziemiach polskich (1000-1992).” *Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej* 4:213-221.
- Mezglewski, Artur. 2005. „Stolica Apostolska i Państwo Watykańskie jako podmioty prawa międzynarodowego.” *Studia z Prawa Wyznaniowego* t. 8:295-303.
- Mróz, Maciej. 2015. „Polityka z historią w tle. Trudne dziedzictwo w relacjach polsko-ukraińskich w latach 1991-2015.” *Dyplomacja i Bezpieczeństwo* 1 (3):119-135.
- Schemmann, Serge. 1991. „End of the Soviet Union; The Soviet State, Born of a Dream, Dies.” *The New York Times* vol. CXLI, nr 48.826, 26 grudnia 1991, s. 1.
- Sitarz, Mirosław. 2004. *Słownik prawa kanonicznego*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.

Skuteczność prawa Kościoła łacińskiego w porządku prawnym Ukrainy

Streszczenie

W artykule ukazano możliwości zastosowania regulacji Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. w systemie prawnym Ukrainy. Przedstawiono rys historyczny kształtowania się struktur Kościoła łacińskiego od uzyskania niepodległości przez Ukrainę w 1991 r. oraz ich obecny stan. Następnie ukazano kanoniczny status struktur Kościoła łacińskiego na Ukrainie oraz przeanalizowano prawny sposób istnienia i działania tychże struktur w ukraińskim porządku prawnym. Podkreślono, że wadą w systemie prawnym Ukrainy jest nieuznanie osobowości prawnej Kościoła wynikającej z jego natury. Zaproponowano, że podpisanie konkordatu ze Stolicą Apostolską pozwoli uniknąć zbytecznych i karkołomnych sformułowań w statutach organizacji religijnych, aby te mogły cieszyć się uznaniem osobowości prawnej w ukraińskim ustawodawstwie zachowując swój prawno-kanoniczny status.

Słowa kluczowe: Ukraina, Kościół rzymskokatolicki, prawo wyznaniowe, konferencja biskupów, metropolia, archidiecezja, diecezja, parafia, statuty

The Effectiveness of the Latin Church Law in the Legal Order of Ukraine

Summary

The article presents the possibilities of applying the provisions of the 1983 Code of Canon Law in the legal system of Ukraine. A historical outline of the shaping of the structures of the Latin Church from the achievement of independence by Ukraine in 1991 and their current state is presented. Then the canonical status of structures of the Latin Church in Ukraine was shown and the legal way of existence and creation of these structures in the Ukrainian legal order was analyzed. It was emphasized that the disadvantage in the legal system of Ukraine is the failure to recognize the legal personality of the Church resulting from its nature. It was suggested that signing the concordat with the Holy See would avoid unnecessary and dreadful wording in the statutes of religious organizations, so that they could enjoy the recognition of legal personality in Ukrainian legislation while maintaining their legal and canonical status.

Key words: Ukraine, Roman Catholic Church, law on religion, conference of bishops, metropolitan, archdiocese, diocese, parish, statutes

Information about Author: STANISŁAW KAWA OFMConv, Ph.D., lecturer of canon law in Theological Institute St. Joseph Bilczewski in Lviv, Lychakivska 49a str., Lviv 79010, Ukraine, e-mail: stankava@gmail.com